

“MAHALLA VA OILA” ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI

IJTIMOIIY BOSHQARUV

e l e k t r o n i l m i y j u r n a l

1/2022

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan
2021-yil 17-iyundagi 1190-sonli “Ommaviy axborot vositasi davlat
ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma” berilgan.

*Jurnal mahalla va oila institutlarini mustahkamlash hamda gender tengligiga
oid barcha ijtimoiy masalalar sohasida fanlararo fundamental, ilmiy-amaliy
tadqiqotlar va innovatsion g‘oyalarni tatbiq etishga ixtisoslashgan nashrdir.*

ISSN 9874-4126

TOSHKENT

TAHRIR HAY'ATI RAISI:

EGAMBERDIYEVA Nodira Melibayevna (Bosh muharrir) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI:

NARBAYEVA Tanzila Kamalovna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*

MUSURMANOVA Aynisa Musurmanovna (Bosh muharrir o'rinbosari) – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

ABDURAMANOV Xamid Xudaybergenovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*

BEGIMQULOV Uzoqboy Shoimqulovich – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

FARFIYEV Bahromjon Atxamdjanovich – *sotsiologiya fanlari doktori, dotsent.*

ISHQUVATOV Valikhul Turdiyevich – *tarix fanlari doktori, professor.*

KARAMYAN Marietta Xachaturovna – *psixologiya fanlari doktori, professor.*

MUSLIMOV Narzulla Alixanovich – *pedagogika fanlari doktori, professor.*

NURMATOVA Mukarram Axmedovna – *falsafa fanlari doktori, professor.*

NARMATOV Nuriddin Soatmuradovich – *yuridik fanlari doktori, professor.*

RAHMANQULOVA Nilufar Xodji-Akbarovna – *yuridik fanlari doktori, dotsent.*

SAYDIVALIYEVA Xurshida Xodjiakbarovna – *yuridik fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).*

SODIQOVA Shohida Markhobayevna – *sotsiologiya fanlari doktori, professor.*

ZOHIDOV Azamatjon A'zamovich – *iqtisodiyot fanlari doktori, professor.*

ПРЕДСЕДАТЕЛЬ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Эгамбердиева Нодира Мелибаевна (Главный редактор) – *доктор педагогических наук, профессор.*

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ:

Нарбаева Танзила Камаловна – *доктор социологических наук, профессор.*

Мусурманова Айниса Мусурмановна (Заместитель главного редактора) – *доктор педагогических наук, профессор.*

Абдураманов Хамид Худайбергеневич – *доктор экономических наук, профессор.*

Бегимкулов Узокбой Шоимкулович – *доктор педагогических наук, профессор.*

Фарфиев Бахромжон Аткамджанович – *доктор социологических наук, доцент.*

Ишкuvatov Валикул Турдыевич – *доктор исторических наук, профессор.*

Карамян Мариэтта Хачатуровна – *доктор психологических наук, профессор.*

Муслимов Нарзулла Алиханович – *доктор педагогических наук, профессор.*

Нурматова Мукаррам Ахмедовна – *доктор философских наук, профессор.*

Нарматов Нуриддин Соатмурадович – *доктор юридических наук, профессор.*

Рахманкулова Нируфар Ходжи-Акбаровна – *доктор юридических наук, доцент.*

Сайдивалиева Хуршида Ходжиакбаровна – *доктор философии юридических наук (PhD).*

Содикова Шохиди Мархобаевна – *доктор социологических наук, профессор.*

Зокидов Азаматджон Азамович – *доктор экономических наук, профессор.*

THE CHAIRMAN OF THE EDITORIAL BOARD:

Egamberdiyeva Nodira Melibayevna (Editor-in-Chief) – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD:

Narbayeva Tanzila Kamalovna – *Doctor of Sociological sciences, Professor.*

Musurmanova Aynisa Musurmanovna (Deputy Editor-in-Chief) – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*

Abduramanov Khamid Khudaybergenovich – *Doctor of Economic Sciences, Professor.*

Begimkulov Uzokhboy Shoimkhulovich – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*

Farfiyev Bakhromjon Atkhamdjanovich – *Doctor of Sociological Sciences, Associate Professor.*

Ishkuvatov Valikhul Turdiyevich – *Doctor of Historical Sciences, Professor.*

Karamyan Marietta Khachaturovna – *Doctor of Psychological Sciences, Professor.*

Muslimov Narzulla Alikhanovich – *Doctor of Pedagogical Sciences, Professor.*

Nurmatova Mukharram Akhmedovna – *Doctor of Philosophical Sciences, Professor.*

Narmatov Nuriddin Soatmuradovich – *Doctor of Law Sciences, Professor.*

Rakhmankulova Nilufar Khodji-Akbarovna – *Doctor of Law Sciences, Assistant Professor.*

Saydivaliyeva Khurshida Khodjiakbarovna – *Doctor of Philosophy in Law (PhD).*

Sodikova Shokhida Markhobayevna – *Doctor of Sociological Sciences, Professor.*

Zokhidov Azamatjon Azamovich – *Doctor of Economic Sciences, Professor.*

MAHALLA VA MENEJMENT

Egamberdiyeva N.M., Xonturayev B. Ta'lim va ilm-fan sohalarida xotin-qizlar rolini yanada oshirish bo'yicha ilg'or xorijiy tajriba	4
Abduramanov X., Zokirov Sh. Xotin-qizlar o'rtasida tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish va ularni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi	15
Xoliqova M. Ijtimoiy boshqaruv kontekstida rahbarning korporativ kompetensiyalar matritsasi	29
Norqulov H.D., Jumanov Sh.S. Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish shakllari	40
Sodiqov F.F. Janubiy Koreya Respublikasida mahalliy hokimiyat boshqaruvi	55

OILA VA JAMIYAT

Yulchiyeva D.X. Oilada barqaror muhitni ta'minlashda milliy hunarmandchilikning o'rni	61
Бабаджанова Н. Закономерности функционирования семьи как системы	71
Kholikulova Kh.Yu. Political transformations in Uzbekistan in the field of social protection of disabled people	81
Mambetjanov Q.Q., Ibragimov L.Z. Xotin-qizlarning iqtisodiy faolligini oshirish mexanizmlari	90
Arabov N.U., Nasimov D.A. Xotin-qizlar kompetensiyasini shakllantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish	98

XOTIN-QIZLAR HUQUQLARI VA GENDER TENGLIGI

Bayjonov F.B. Gender madaniyat tushunchasini ijtimoiy hodisa sifatida o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish	104
---	-----

IJTIMOIY PSIXOLOGIYA

Nurmatov A.N. Psychological impact of professional identification of medical staff on the spiritual and moral environment of the family and community	108
Narmetova Y.K. Sog'liqni saqlash tizimida psixologik xizmatni tashkil etishning ijtimoiy-psixologik asoslari	117
Avezova D.G. Autizm sindromli bolalarda kognitiv jarayonlar buzilishlarining psixologik omillari	126

Egamberdiyeva Nodira Melibayevna,
*“Mahalla va oila” ilmiy-tadqiqot instituti direktori,
pedagogika fanlari doktori, professor*

Xonturayev Bobur,
*“Mahalla va oila” ilmiy-tadqiqot instituti
“Oilani demografik rivojlantirish” bo‘limi boshlig‘i*

TA'LIM VA ILM-FAN SOHALARIDA XOTIN- QIZLAR ROLINI YANADA OSHIRISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBA

Annotatsiya. Ushbu maqolada xotin-qizlarning ta'lim va ilm-fan sohalaridagi faoliyati tahlil qilingan, xorijiy mamlakatlarning ta'lim va ilm-fan sohalarida xotin-qizlarning rolini oshirish bo'yicha tajribalari o'rganilgan hamda ulardagi ilg'or tajribalarni mamlakatimizga tatbiq etish bo'yicha ilmiy taklif va amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Аннотация. В данной статье проанализирована деятельность женщин в сфере образования и науки, изучен опыт зарубежных стран по повышению роли женщин в сфере образования и науки, а также разработаны научные предложения и практические рекомендации по внедрению передового опыта в нашей стране.

Annotation. This article analyzes the activities of women in the field of education and science, studies the experience of foreign countries in enhancing the role of women in the field of education and science, and develops scientific proposals and practical recommendations for the implementation of best practices in our country.

Tayanch tushunchalar: xotin-qizlar, ta'lim, ilm-fan, bilim va ko'nikmalar, ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari, elektron navigator platformalari, vaucher, ijtimoiy lift, jamiyat, xorijiy davlatlar tajribasi.

Ключевые слова: женщины, образование, наука, знания и навыки, научно-исследовательские и опытно-конструкторские работы, электронные навигаторные платформы, ваучеры, социальный лифт, общество, опыт зарубежных стран.

Keywords: women, education, science, knowledge and skills, research and development work, electronic navigation platforms, vouchers, social lift, society, experience of foreign countries.

Kirish. Bugungi kunda mamlakat akademik doiralarda ayollarning o'rni va mavqeyini oshirish, yangi avlod olimlari xotin-qizlarni tarbiyalash hamda istiqbolli loyihalarni rag'batlantirish bo'yicha muhim tashabbuslar ilgari surilmoqda. Jamiyat hayotining turli jabhalarida gender tenglikni ta'minlash, jumladan, ta'lim va ilm-fan sohasida O'zbekiston ichki siyosiy konsepsiyasining ustuvor yo'nalishlari qatoriga kiradi.

Bu borada 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi **69-maqсадida: xotin-qizlarning ta'lim va kasbiy ko'nikmalar olishlari, munosib ish topishlariga har tomonlama ko'maklashish, tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash, iqtidorli yosh xotin-qizlarni aniqlash va ularning qobiliyatlarini to'g'ri yo'naltirish** vazifasi belgilab qo'yilgan¹.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev o'zining **“Yangi O'zbekiston strategiyasi”** nomli asarida **“Bugun O'zbekistonda olib borilayotgan davlat siyosatining asosiy maqsadi ayollarimizga e'tibor va amaliy g'amxo'rlik ko'rsatishni yangi, yuksak bosqichga olib chiqish, xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni va maqomini mustahkamlash ularning huquq va manfaatlarini ta'minlashdir. Bu o'z navbatida, Ayollarga ilm berish – jamiyatni ilmi, ma'rifatli va salohiyatli qilish degan aqidani hayotga izchil tatbiq etish”**² kerakligini alohida ta'kidlab o'tganlar.

Ma'lumki, 2016-yil yildan boshlab, har yili 11-fevral kuni BMT qaroriga binoan **“Xalqaro ilmda ayollar va qizlar kuni”** sifatida nishonlanadi. Bundan ko'zlangan maqsad xotin-qizlarning ta'lim olishiga qo'shimcha shart-sharoitlarni yaratish, ilm-fandagi salohiyatiga e'tibor qaratish va qo'llab-quvvatlashdan iborat hisoblanadi. Shu bois xalqaro va xorijiy tajribani o'rganish maqsadida 10 dan ortiq xorijiy mamlakatlarda

“Bugun O'zbekistonda olib borilayotgan davlat siyosatining asosiy maqsadi ayollarimizga e'tibor va amaliy g'amxo'rlik ko'rsatishni yangi, yuksak bosqichga olib chiqish, xotin-qizlarning jamiyatdagi o'rni va maqomini mustahkamlash ularning huquq va manfaatlarini ta'minlashdir. Bu o'z navbatida, Ayollarga ilm berish – jamiyatni ilmi, ma'rifatli va salohiyatli qilish degan aqidani hayotga izchil tatbiq etish”

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 29 январь 2022 йилдаги “2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли Фармони.

² Шавкат Мирзиёев. ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ. – Тошкент: “Ўзбекистон”, 2021. – 250 б.

**Mamlakatimizda
bandlik
muammolarini
hal qilishda
xotin-qizlarni
o'qitish va ularga
ta'lim berishning
salohiyatidan
foydalanish
samaradorligi
pastligicha
qolmoqda.**

xotin-qizlarning ta'limini rivojlantirish bo'yicha ilg'or tajribalar tahlili amalga oshirildi.

Muammoning o'rganilganlik darajasi. Xotin-qizlarning ta'lim olishi, ilm-fan sohasida ayollarning o'rnini yanada oshirish bo'yicha nazariy va amaliy jihatlarini Gaskell Dj., Maklaren A.³, Aker S.⁴, Stromkvist N.P.⁵, Foks M.F.⁶ va Xamdan A.⁷ kabi xorijlik olimlar tadqiqotlar olib borishgan. MDH mamlakatlari olimlaridan Nogayeva A.M., Shupanova J.M.⁸, Agamova N.S., Allaxverdyan A.G.⁹ va Shafranova O.I.¹⁰ singari olimlarning ilmiy ishlarida ta'lim, ilm-fan sohasida ayollarning roli o'z aksini topgan.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Xotin-qizlarning ta'lim olishiga zarur shart-sharoitlarni yaratish, ilm-fan sohasida ayollarning tutgan o'rnini yanada oshirish bo'yicha O'zbekistondagi mavjud holat hamda ilg'or xorijiy davlatlar tajribasini o'rganish yuzasidan amalga oshirilgan tadqiqot natijalari quyidagilarni ko'rsatdi:

Birinchidan, mamlakatimizda **bandlik muammolarini hal qilishda xotin-qizlarni o'qitish va ularga ta'lim berishning salohiyatidan foydalanish samaradorligi pastligicha qolmoqda.**

O'zbekiston boshlang'ich ta'limda gender balansiga erishgan bo'lsa-da, ammo hanuzgacha oliy ta'lim sohasida tahsil olayotgan, shuningdek, ilmiy tadqiqot yo'nalishlaridagi ayollar va erkaklar soni o'rtasida tavofut mavjud. O'zbekistonda oliy o'quv yurtiga 2020–2021-o'quv yili kunduzgi ta'lim uchun kirgan xotin-qizlar 260 ming kishini, erkaklar 311,5 ming kishini tashkil etgan. Ushbu tavofutni **bir nechta sabablar keltirib chiqarmoqda:**

³ Gaskell Jane, and Arlene McLaren. *Women and Education: A Canadian Perspective*. Detselig Enterprises, Ltd., PO Box G399, Calgary, Alberta T3A 2G3., 1987.

⁴ Acker S. Special series on girls and women in education: Creating careers: Women teachers at work. Curriculum inquiry. 1992 Jun 1;22(2):141-63.

⁵ Stromquist N.P. Women and education in Latin America. Lynne Rienner Publishers; 1992.

⁶ Fox M.F. Women, science, and academia: Graduate education and careers. Gender & Society. 2001 Oct;15(5):654-66.

⁷ Hamdan A. Women and education in Saudi Arabia: Challenges and achievements. International Education Journal. 2005 Mar;6(1):42-64.

⁸ Ногаева Айнур Муханбетияровна, Жанна Мергенжановна Шупанова. «Роль женщин в сфере образования, науки и обществе стран Центральной Азии.» (2016).

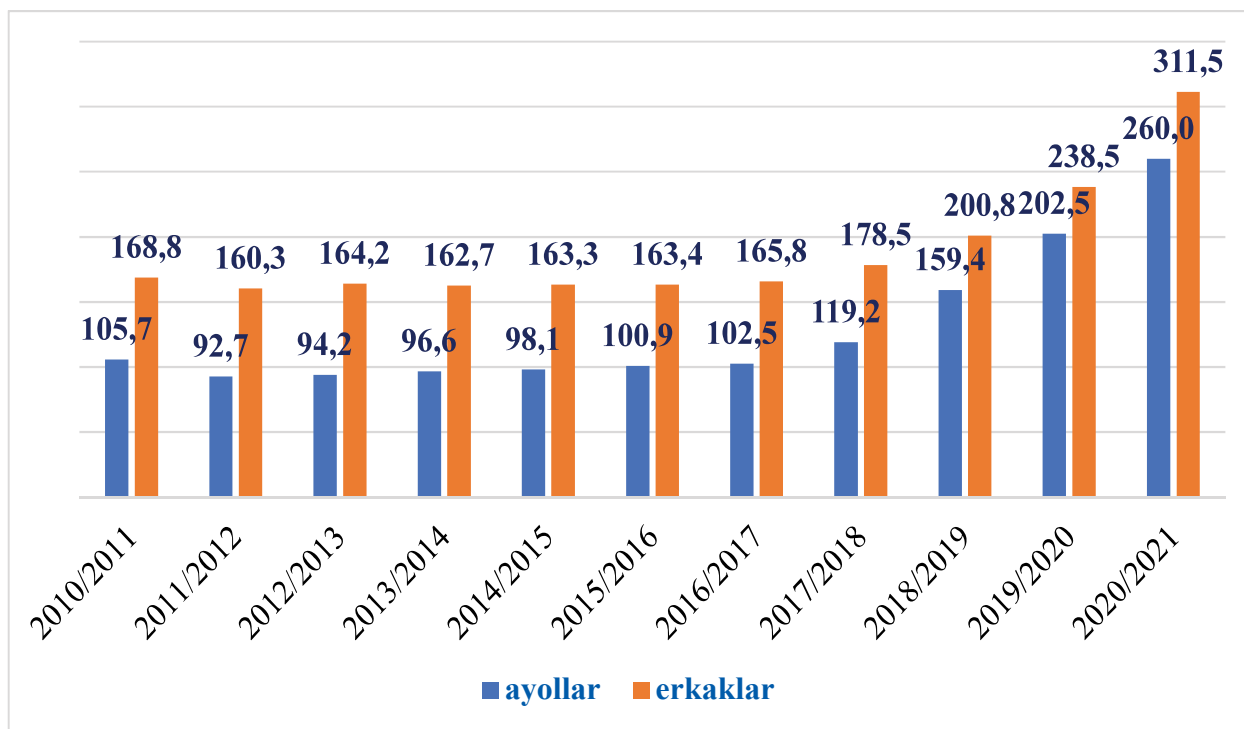
⁹ Агамова Н.С., Аллахвердян А.Г. Российские женщины в науке и высшей школе: историко-научные и науковедческие аспекты. Вопросы истории естествознания и техники. 2000(1):141-53.

¹⁰ Шафранова О.И. Образование, общественная и профессиональная деятельность женщин Северного Кавказа во второй половине XIX-начале XX в. – Ставрополь: СГУ., – 2004.

- xotin-qizlarning ta'lim yo'nalishi ko'pincha ota-onalar tomonidan belgilanishi;
- oilada oliy ta'lim olish imkoniyati, avvalo, o'g'il bolalarga berilishi (ayniqsa, to'lov asosidagi o'qish bo'lsa);
- jamiyatda saqlanib qolgan stereotiplar tufayli qizlar faqat oilaviy hayotda asqtishi mumkin bo'lgan ijtimoiy kasblarni egallashga intilishi;
- ota-onalar qizlarining uydan uzoqda ta'lim olishini istamasligi;
- hududlarda oliy ta'lim muassasalari va ilmiy tadqiqot institutlarining bir xil joylashmaganligi;
- ayollarning erkaklarga nisbatan erta turmush qurishi, farzand ko'rish hamda voyaga yetkazish vazifasi.

UNESCO tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, dunyo tadqiqotchilarining atigi **30 foizini** ayollar tashkil etadi. Universitetlarga kiradigan ayollar soni tobora ko'payib borayotgan bo'lsa-da, ularning kam qismi tadqiqot faoliyati bilan shug'ullanishadi. Masalan, **Shvetsiyada** ayollar universitet talabalarining ko'p qismini – **60 foizini** tashkil qiladi, ammo ularning soni universitetdan keyingi ta'lim bosqichlarida kamayadi: aspirantlar orasida ayollar ulushi (49%), olimlar orasida atigi (36%).

UNESCO tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, dunyo tadqiqotchilarining atigi 30 foizini ayollar tashkil etadi. Universitetlarga kiradigan ayollar soni tobora ko'payib borayotgan bo'lsa-da, ularning kam qismi tadqiqot faoliyati bilan shug'ullanishadi.

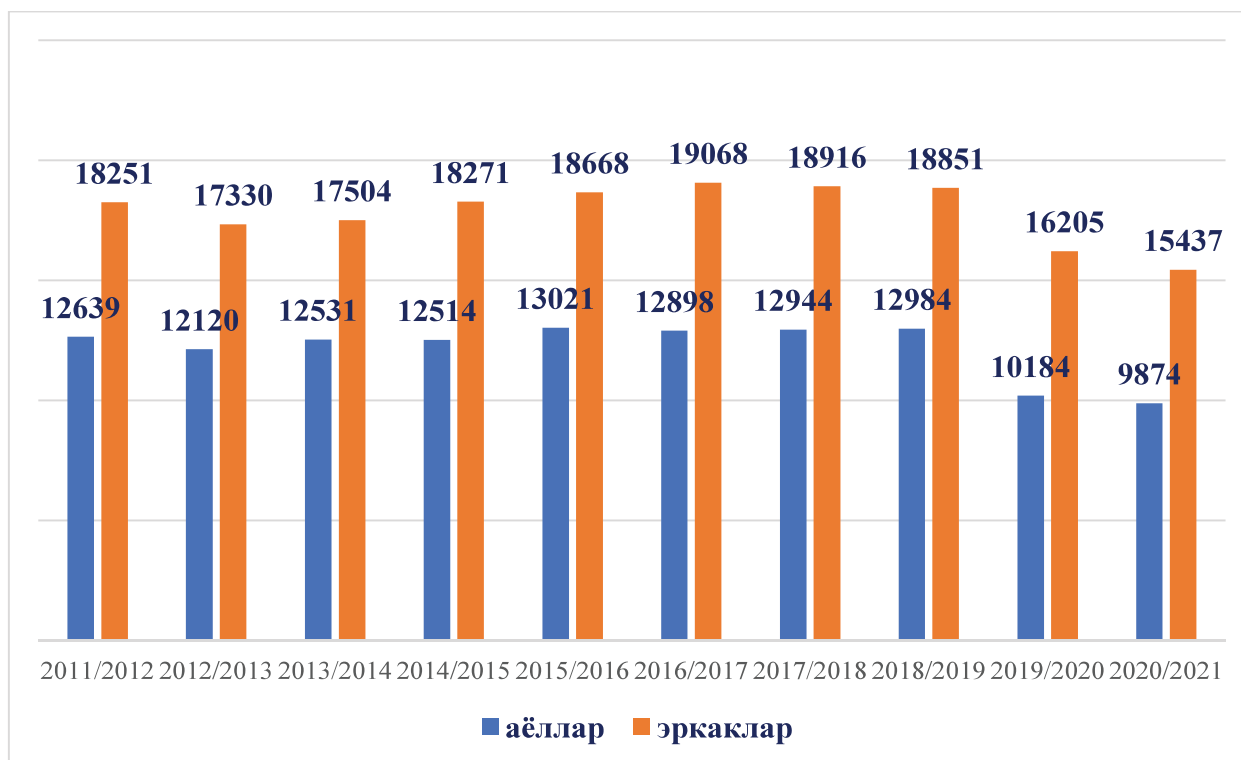
1-rasm. Oliy ta'lim sohasida tahsil olayotgan ayollar va erkaklar soni o'rtasidagi nisbat (o'quv yili boshiga, ming kishi)¹¹

¹¹ <https://gender.stat.uz> asosida mualliflar tomonidan tahlil qilindi.

***Mamlakatimizda
ilmiy tadqiqot
va tajriba-
konstruktorlik
ishlarini
bajarayotgan
tadqiqotchi
erkaklar va xotin-
qizlar o'rtasida
tafovut saqlanib
qolayotganligi
kuzatilmoqda.***

Statistik ma'lumotlarga ko'ra, ilm-fan sohasida ayollarning ulushi **Argentina** (54,1%), **Bolgariya** (47,4%), **Indoneziya** (45,8%) va **Portugaliya** (43,7%) kabi mamlakatlarda ustunlik qiladi¹². Ushbu tendensiyaning barcha mintaqalarda kuzatilishi ilmiy martaba bilan oilaviy majburiyatlarni birlashtirmoqchi bo'lgan ayollar duch keladigan qiyin tanlov haqida o'ylashga majbur qiladi. Dunyo miqyosida olib qarasak, fan, texnika, texnologiya va matematika kabi sohalarda tadqiqotchi ayollar kamchilikni tashkil qiladi. Masalan, **Koreya Respublikasida** tadqiqotchilarning atigi 17 foizini, muhandislikda 9 foizni ayollar tashkil qiladi¹³.

Ikkinchidan, mamlakatimizda ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini bajarayotgan tadqiqotchi erkaklar va xotin-qizlar o'rtasida tafovut saqlanib qolayotganligi kuzatilmoqda.

2-rasm. Ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini bajargan tadqiqotchi mutaxassislarning jinsi bo'yicha soni¹⁴

Xususan, yurtimizda 2021-yilda ilmiy tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlarini olib borgan xotin-qizlar **9 874** nafar, erkaklar

¹² <https://www.unesco.org/reports/science/2021/en/dataviz/women-share>

¹³ <https://ru.unesco.org/>

¹⁴ <https://gender.stat.uz> asosida mualliflar tomonidan ta'lim kilingi.

15 347 nafarni tashkil etgan. Ayollar o'rtasida 2011-yilda fan doktorligini olganlar soni 469 nafar, 2021-yilda 606 nafarni tashkil qilgan bo'lsa, fan nomzodini olganlar soni 2011-yilda 2 867 nafar, 2021-yilga kelib 1 750 nafarni tashkil qilgan. Erkaklar o'rtasida esa 2011-yilda fan doktorligini olganlar soni 1 987 nafar, 2021-yilda 1 876 nafarni tashkil qilgan, fan nomzodini olganlar soni 2011-yilda 6 534 nafar, 2021-yilga kelib 3 812 nafarni tashkil qilgan. Fan, muhandislik, ishlab chiqarish va qurilish sohalari bitiruvchilari orasida ayollar ulushi so'ngi yillarda ortib 2017-yilda 27 foizdan 2020-yilda 30,1 foizga yetgan.

Uchinchidan, ayollar ilmiy faoliyatida erkaklarga qaraganda ko'proq qiyinchiliklarga duch kelmoqda va ilmiy iqtidori bor xotin-qizlar ayrim stereotiplar tufayli o'zini ilm-fanga bag'ishlamaydi.

Xususan, xalqaro darajadagi bitta ilmiy maqolani tayyorlashga 6–9 oygacha vaqt ketadi, buning uchun olimda xotirjam ishlashga sharoit bo'lishi zarur. Afsuski, chekka hududlarda ayrim o'zbek oilalarda ayollarga mana shunday sharoitlar yaratib berilmaydi.

Xotin-qizlarning ta'lim olishiga zarur shart-sharoitlarni yaratish, ilm-fan sohasida ayollarning tutgan o'rnini yanada oshirish bo'yicha xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish xotin-qizlarning ta'limda, ilm-fanda rolini oshirishda qo'llaniladigan chora-tadbirlar doirasi ancha kengligini ko'rsatdi.

Jumladan, YIM yuqori bo'lgan mamlakatlarda **elektron navigator platformalarini yaratish**, malaka olish dasturlarini to'g'ridan to'g'ri moliyalashtirish va ta'lim to'g'risidagi sertifikatlarni taqdim etish kabi kompleks chora-tadbirlar qo'llaniladi. Shuningdek, ko'pgina **xorijiy universitetlarda** xodimlarning farzandlari uchun bog'chalar tashkil qilingan. Bu olim ayollarga turli ijtimoiy masalalarga chalg'imag, tadqiqot ishini bajarish imkonini beradi.

Germaniyada fan va ta'lim sohasida **vaucher** usuli keng qo'llaniladi. Tashkilotlar har yili 20 ga yaqin vaucher olishlari mumkin, bu esa xodimlarni, jumladan, ayollarni o'qitish xarajatlarining 50 foizini qoplaydi. Xodimlar uchun yillik daromadi past bo'lgan xodimlar o'rtasida taqsimlanadigan maxsus **talabalar bonuslari** ham mavjud. Bundan tashqari, qonun ish vaqtida qo'shimcha ta'lim kurslariga qatnaydiganlarga daromadning to'liq saqlanishini kafolatlaydi¹⁵.

Shuningdek, Germaniyada 900 dan ortiq xalq universitetlari firma va korxonalar uchun xizmat safarlari va sayohatlar ko'rinishida **“buyurtma bo'yicha ta'lim” shaklida** kadrlarni qayta tayyorlash kurslari va seminarlarni taklif etadi. Ularda har qanday yoshdagi odam tahsil olishi

Ayollar ilmiy faoliyatida erkaklarga qaraganda ko'proq qiyinchiliklarga duch kelmoqda va ilmiy iqtidori bor xotin-qizlar ayrim stereotiplar tufayli o'zini ilm-fanga bag'ishlamaydi.

¹⁵ <https://docs.iza.org/dp8454.pdf>

Singapurda 45 yoshdan oshgan ishchilar, shu jumladan, ayollar qayta tayyorlash uchun ishlab turgan joylaridan mablag'lar oladilar va davlat ish beruvchiga xodimni yangi ish funksiyalari bilan ish joyida ushlab turish orqali qilgan xarajatlarini qoplaydi.

mumkin. Hatto ishlab turgan odamlar, ishsizlar, oila qurgan ayollar va erkaklar, shuningdek, pensionerlarga yo'naltirilgan alohida kurslar ham mavjud.

Xalq universitetlari sharofati bilan har bir Germaniya fuqarosi yangi ixtisoslikni egallashi yoki o'z sohasi bo'yicha malakasini mustahkamlashi mumkin. Maxsus hisobvaraqda turli darajadagi sertifikatlarni taqdim etadigan til kurslari, turli darajadagi foydalanuvchilar uchun kompyuter mahoratini o'rgatish bo'yicha juda ko'p takliflar mavjud. Xalq universitetlarini bitirib chiqish orqali Germaniyada har yili 9 milliondan ortiq kishi qo'shimcha bilim va malakaga ega bo'ladi.

Finlyandiyada katta yoshdagi ayollar ta'limi rasmiy va norasmiy shakllarda, shuningdek, chet tillarini o'rganish, axborot texnologiyalari, sport va boshqalar bilan bog'liq **liberal ta'limni** amalga oshiradi. Liberal ta'lim siyosiy partiyalar tomonidan qo'llab-quvvatlanadigan madaniy va diniy tashkilotlar, yozgi universitetlar, xalq oliy maktablari, kattalar ta'lim markazlari, sport mashg'ulotlari markazlari, universitetning uzluksiz ta'lim markazlari, musiqa maktablari kabi ta'lim birlashmalari faoliyat yuritadi. Finlyandiyada **"ta'lim yutuqlari pasporti"** tushunchasi qo'llaniladi, unda kattalar, jumladan, katta yoshdagi ayollar uzluksiz ta'limining barcha natijalari taqdim etiladi.

Daniyada fuqarolik ongini oshirishga qaratilgan ijtimoiy-madaniy o'quv tadbirlari va kurslar mavjud.

Shvetsiyada "xalq qurilishi" (folkbuildning – rasmiy malaka hujjatini olish bilan bog'liq bo'lmagan xalq ta'limi) tajribasi mavjud bo'lib, ushbu maktablarning o'ziga xos xususiyati ma'lum bir o'quv guruhi kontingentining kasbiy va hayotiy tajribasini hisobga olgan holda kursga qatnashuvchilar ishtirokida dasturlarni ishlab chiqish amaliyoti qo'llaniladi. Shvetsiyada yuz yildan ortiq vaqtdan beri bu an'ana mavjud – odamlar o'zlarini qiziqtirgan ma'ruza va darslarda ishtirok etish, madaniy tadbirlarga borish uchun ixtiyoriy ravishda guruhlariga birlashish imkoniyatiga ega¹⁶.

Singapurda 45 yoshdan oshgan ishchilar, shu jumladan, ayollar qayta tayyorlash uchun ishlab turgan joylaridan mablag'lar oladilar va davlat ish beruvchiga xodimni yangi ish funksiyalari bilan ish joyida ushlab turish orqali qilgan xarajatlarini qoplaydi.

Janubiy Koreyada "Umrbod ta'lim to'g'risida"gi Qonunga muvofiq, ta'lim vaziri, vazir o'rinbosarlari darajasidagi mansabdor shaxslar va ekspertlardan iborat **"Umrbod ta'lim"** qo'mitasi tashkil etilgan.

¹⁶ https://studwood.ru/1061630/pedagogika/sovremennye_obrazovatelnye_praktiki_zarubezhnyh_stranah

Xitoyda ilmiy tadqiqotlarni moddiy rag'batlantirish mexanizmi yo'lga qo'yilgan, top jurnalda e'lon qilgan har bir maqola uchun xitoylik olim hukumatdan **20–30 ming** dollargacha mukofot oladi. Shuningdek, Xitoy davlati dunyodagi yetakchi ilmiy markazlardan eng nomdor olimlarni mahalliy laboratoriyalar hamda universitetlarga jalb qilgan holda **ilmiy kollaboratsiya** tizimi yaxshi yo'lga qo'yilgan.

Hindistonda xotin-qizlarni iqtisodiy faoliyatga jalb qilish maqsadida 1977-yilda **“Ayollar kasbiy ta'limi dasturi”** ishlab chiqilgan va ishga tushirilgan. Mazkur loyiha doirasida ayollar uchun eng mos kasblar aniqlanib, joriy etilgan.

Xotin-qizlarni aniq, texnik va tabiiy fanlarda qiziqishlarini orttirish borasida **Avstriya** tajribasidan misol keltirish mumkin, xotin-qizlarni aniq fanlarga qiziqtirish uchun ularga universitetda qisqa muddatli stajirovka o'tash taklif etiladi, uzoq muddat uyda o'tirgan va o'z sohasida ishlamagan bo'lsa, unda ularga kasblarini o'zgartirish imkoniyati beriladi. **Shotlandiya** hukumati 11–14 yoshdagi o'smirlarga mo'ljallangan **“Kim bo'lishni xohlasang, o'sha bo'l”** kompaniyasini ishga tushirgan.

Xorijda ayollarning turli uyushmalari tashabbusi bilan ilm-fan bilan shug'ullanishga yo'naltirilgan xotin-qizlarni moddiy qo'llab-quvvatlash keng yo'lga qo'yilgan. Jumladan, Amerika Universitet Ayollari Assotsiatsiyasi (**AAUW – American Association of University Women**) tomonidan STEM – (Science, Technology, Engineering, Mathematics) dasturi ishlab chiqilgan bo'lib, ta'lim, turarjoy, ta'lim sayohatlari va farzandlarni boqish uchun ayollarga stipendiya va grantlar ajratiladi¹⁷.

1919-yilda tashkil etilgan (**GWI – Graduate Women International**) Xalqaro Oliy Ma'lumotli Ayollar Federatsiyasi ayol olimlarning ilmiy harakatini kuchaytirish uchun grantlar shaklida moliyaviy yordam ko'rsatadi. Ayollar Geologlari Assotsiatsiyasi (**AWG – Association for Women Geoscientists**) geologiya sohasida malaka oshirish uchun bir qator mukofot va stipendiyalarni taqdim etish orqali ayollarni geografiya fanlarini o'rganishga jalb qiladi. Tashkilot talabalar va aspirantlar, yosh olimlar va o'qituvchilarni qo'llab-quvvatlaydi.

1946-yilda tashkil etilgan Yaponiya Universitet Ayollari assotsiatsiyasi (**JAUW**) mamlakatida ilmiy-tadqiqot ishlarini olib borish uchun fan magistri yoki undan yuqori darajaga ega bo'lgan ayol olimlarga grantlar taqdim etadi.

Hindistonda xotin-qizlarni iqtisodiy faoliyatga jalb qilish maqsadida 1977-yilda “Ayollar kasbiy ta'limi dasturi” ishlab chiqilgan va ishga tushirilgan. Mazkur loyiha doirasida ayollar uchun eng mos kasblar aniqlanib, joriy etilgan.

¹⁷ Малышева М.М. Естественные и технические науки для женщин в XXI в. / М.М. Малышева // STEM: новые перспективы профессиональной занятости женщин / АНО «Совет по вопросам управления и развития»; под ред. Е.А. Самостиной, сост. Е.В. Кочкина. – Москва, 2016.

*Avstriyada fan
jamg'armasi
dasturi doirasida
universitetda
tahsil olayotgan
ayollarga ilmiy
faoliyatlarini
davom ettirishlari
uchun 6 yilgacha
ikki bosqichli
moliyalashtirish
imkoniyatini taklif
qiladi*

2004-yilda AQSHda tashkil etilgan **Schlumberger Foundation Faculty of the Future** dasturi doirasida rivojlanayotgan mamlakatlardan kelgan ayollarga fan, muhandislik va texnologiya bo'yicha doktorantura yoki postdoktoranturada o'qish uchun stipendiyalar taqdim etadi.

Avstriyada fan jamg'armasi dasturi doirasida universitetda tahsil olayotgan ayollarga ilmiy faoliyatlarini davom ettirishlari uchun 6 yilgacha ikki bosqichli moliyalashtirish imkoniyatini taklif qiladi¹⁸.

Germaniyada bolali ayollarga ilmiy faoliyatini davom ettirish uchun maxsus stipendiya (**special scholarship**) va bolalar uchun enagalar ajratiladi¹⁹.

Xulosa va takliflar. Xotin-qizlarning ta'lim olishiga qo'shimcha shart-sharoitlarni yaratish, ilm-fan sohasida ayollarning o'rnini yanada oshirish bo'yicha ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rgangan holda quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish taklif qilinadi:

1. Kam ta'minlangan xotin-qizlar uchun davlat xizmatlarini saqlab qolgan holda, xususiy xizmat ko'rsatuvchilarni rivojlantirish, xususiy sektorni ta'lim sohasida rivojlantirish, fan va innovatsiyalarni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish.

2. Yuqori malakali xotin-qizlarning salohiyatini shakllantirishda sanoat ehtiyojlariga mos ravishda o'quv metodologiyasi va dasturlarni ishlab chiqish.

3. Mamlakatda xotin-qizlarning malakasini oshirish va ilm-fanda ularning ulushini yanada oshirish maqsadida **"Vaucher"** ta'lim²⁰ tizimini joriy qilish.

4. Xotin-qizlarni kasbga o'qitish bo'yicha ommaviy ochiq onlayn kurslar ta'limidan (Massive open online courses) keng foydalanish bo'yicha tadqiqotlar olib borish, Khan Academy, Coursera, Udacity, EdX platformalaridan foydalanish va ushbu platformalarga xotin-qizlarni keng jalb qilish.

5. Xotin-qizlar o'rtasida **"raqamli savodxonlik"** va yumshoq ko'nikmalar (**Soft skills**)ni targ'ib qilish va kengaytirish bo'yicha tadqiqot olib borish, tezlashtirilgan ayol kadrlar tayyorlash tizimini yaratish.

6. 2030-yilgacha xotin-qizlarda quyidagi bilim va ko'nikmalarni (skills) shakllantirish:

¹⁸ Elise Richter Programme // Austrian Science Fund (FWF) // <https://www.fwf.ac.at/en/research-funding/fwfprogrammes/richter-programme-incl-richter-peek>.

¹⁹ CHRISTIANE NÜSSLEIN-VOLHARD-FOUNDATION// Christiane Nüsslein Volhard Stiftung// <http://www.cnv-stiftung.de/en/goals.html>.

²⁰ Хотин-кизлар ўзларининг танланган ОТМларида ўқиши учун ишлатилиши мумкин бўлган ваучерлар шаклида давлат томонидан молиялаштириладиган таълим тизими.

- tahliliy ko‘nikmalar (**Analytical skills**);
- ko‘p vazifali topshiriqli vazifalarni bajarish ko‘nikmasi (**Multitasking**);
- aloqa mahorati (**Communication skills**);
- dasturlash qobiliyatlari (**Programming skills**);
- dasturiy ta‘minot muhandisligi hamda ma‘lumotlarni tahlil qilish bo‘yicha bilimlar (**Software Engineering and Data Science**);
- biznesni tahlil qilish bo‘yicha bilimlar (**Business intelligence**);
- ma‘lumotlarni tahlil qilish va xulosa chiqarish qobiliyati (**Ability to analyze data and draw insights**);
- ijtimoiy media bo‘yicha ilg‘or bilimlar (**Advanced social media knowledge**);
- mijozlar bilan munosabatlarni boshqarish bo‘yicha bilimlar (**Customer Relationship Management knowledge**);

7. Olima ayollar uchun nufuzli mukofotlar ta‘sis etish, grant hamda xorijda stajirovka o‘tash dasturlari, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash loyihalarini yo‘lga qo‘yish.

8. Ilmiy tadqiqot natijalarini amaliyotga joriy etish, ilmiy ishlanmalarni tijoratlashtirishda ham ayollarga ko‘proq e‘tibor qaratish.

9. Ommaviy axborot vositalarida xotin-qizlarni faqatgina uy bekasi rolida emas, balki ilm-fan, texnika, yangi texnologiyalar sohalarida ko‘rsatish.

10. Hududlarda ilm-fan va ilmiy lavozimlarga ko‘proq ayollarni jalb qilish, ayollarni ilmdan voz kechishga majbur qiladigan ijtimoiy stereotiplar tizimini o‘zgartirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish.

11. Norasmiy ta‘lim va noformal o‘qish natijalarini tan olish, tasdiqlash va sertifikatsiyalash tizimini joriy etish.

12. Moliyalashtirish va rag‘batlantirishning ko‘p kanalli mexanizmlarini rivojlantirish.

13. Tug‘uruq ta‘tilini taqdim qilish qismida huquqiy asosni takomillashtirish va ish haqi to‘lovlari bo‘yicha tenglikni ta‘minlash.

14. Tajriba tarqatish xizmatlarini yaratish (**extension service**) – olima xotin-qizlar va talabalarning tadbirkorlar bilan to‘g‘ridan to‘g‘ri ishlash tizimini yo‘lga qo‘yish.

15. Ilm-fanda yuksak natijalarga erishib kelayotgan olima ayollarni elga tanitish, ularni muvaffaqiyat etaloniga aylantirish hamda ishlarini keng targ‘ib qilish, O‘zbekistonda ilg‘or olima ayollar reytingini tuzish.

16. Qizlarni an‘anaviy “**erkaklar kasbi**” deb hisoblangan kasblar bo‘yicha o‘qishga kirishida maqsadli yordam berish kvotalar va rag‘batlantiruvchi stipendiyalar joriy etish.

Olima ayollar uchun nufuzli mukofotlar ta‘sis etish, grant hamda xorijda stajirovka o‘tash dasturlari, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash loyihalarini yo‘lga qo‘yish.

17. Universitetlarda xotin-qizlarning farzandlari uchun bog'chalar tashkil etish.

18. Hududlarda yosh tadbirkor ayollar uchun professional konsalting xizmatlarini yo'lga qo'yish, biznes yuritish, bilimni monetizatsiya qilish sirlarini o'rgatish.

19. Xotin-qizlar o'zlarini namoyon etib, jamiyatda munosib o'rin egallashga imkon beradigan **“sotsial lift”**²¹larni yaratib berish.

²¹ Ijtimoiy lift – bu jamiyat yoki ijtimoiy institutning mexanizmi bo'lib, uning yordamida inson o'zining ijtimoiy mavqeyini o'zgartirishi mumkin.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. “2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Президенти Фармони.
2. Шавкат Мирзиёев. ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИ. – Тошкент: “Ўзбекистон” нашриёти, 2021. – 250 Б.
3. Gaskell Jane and Arlene McLaren. *Women and Education: A Canadian Perspective*. Detselig Enterprises, Ltd., PO Box G399, Calgary, Alberta T3A 2G3., 1987.
4. Acker S. *Special series on girls and women in education: Creating careers: Women teachers at work. Curriculum inquiry*. 1992 Jun 1;22(2):141–63.
5. Stromquist N.P. *Women and education in Latin America*. Lynne Rienner Publishers; 1992.
6. Fox M.F. *Women, science, and academia: Graduate education and careers. Gender & Society*. 2001 Oct;15(5):654–66.
7. Hamdan A. *Women and education in Saudi Arabia: Challenges and achievements. International Education Journal*. 2005 Mar;6(1): 42–64.
8. Ногаева А.М., Шупанова Ж.М. «Роль женщин в сфере образования, науки и общества стран Центральной Азии». (2016).
9. Агамова Н.С., Аллахвердян А.Г. *Российские женщины в науке и высшей школе: историко-научные и науковедческие аспекты. Вопросы истории естествознания и техники*. 2000(1):141–53.
10. Шафранова О.И. *Образование, общественная и профессиональная деятельность женщин Северного Кавказа во второй половине XIX-начале XX в. – Ставрополь: СГУ, 2004.*
11. <https://gender.stat.uz>
12. <https://www.unesco.org/reports/science/2021/en/dataviz/women-share>
13. <https://ru.unesco.org/>
14. <https://docs.iza.org/dp8454.pdf>
15. https://studwood.ru/1061630/pedagogika/sovremennye_obrazovatelnye_praktiki_zarubezhnyh_stranah
16. Малышева М.М. *Естественные и технические науки для женщин в XXI в. / М.М. Малышева // STEM: новые перспективы профессиональной занятости женщин / АНО «Совет по вопросам управления и развития»; под ред. Е.А. Самостиной, сост. Е.В. Кочкина. – Москва, 2016.*
17. *Elise Richter Programme // Austrian Science Fund (FWF) // https://www.fwf.ac.at/en/research-funding/fwfprogrammes/richter-programme-incl-richter-peek.*
18. *CHRISTIANE NÜSSLEIN-VOLHARD-FOUNDATION// Christiane Nüsslein Volhard Stiftung// http://www.cnv-stiftung.de/en/goals.html.*

“MAHALLA VA OILA” ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI
НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ «МАХАЛЛЯ И СЕМЬЯ»
“MAKHALLA AND FAMILY” RESEARCH INSTITUTE

IJTIMOİY BOSHQARUV

СОЦИАЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ

SOCIAL MANAGEMENT

elektron ilmiy jurnal
электронный научный журнал
electronic scientific journal

1/2022

Jurnalga Toshkent shahar Matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2021-yil 17-iyundagi 1190-sonli
“Ommaviy axborot vositasi davlat ro‘yxatidan o‘tkazilganligi to‘g‘risida guvohnoma” berilgan.

*Jurnal mahalla va oila institutlarini mustahkamlash hamda gender tengligiga oid barcha ijtimoiy
masalalar sohasida fanlararo fundamental, ilmiy-amaliy tadqiqotlar va innovatsion g‘oyalarni
tatbiq etishga ixtisoslashgan nashrdir.*

Журналу выдано «Свидетельство о государственной регистрации средств массовой информации»
№ 1190 Управлением печати и информации города Ташкент от 17 июня 2021 года.

*Настоящий журнал – издание, специализирующееся на применении междисциплинарных,
фундаментальных научно-практических исследований и инновационных идей во всех социальных
вопросах, касающихся укрепления институтов махалли, семьи и гендерного равенства.*

The journal was issued «Certificate of state registration of mass media» No.1190 by the Press and
Information Department of Tashkent city dated June 17, 2021.

*This journal is a publication specializing in the application of interdisciplinary, fundamental scientific
and practical researches and innovative ideas in all social issues related to strengthening the institutions
of makhalla, family and gender equality.*

MUASSIS:

“Mahalla va oila” ilmiy-tadqiqot instituti

JURNAL TAHRIRIYATI:

Bosh muharrir: **Egamberdiyeva N.**

Bosh muharrir o‘rinbosari: **Musurmanova A.**

Mas’ul kotib: **Mavlonov B.**

Muharrirlar: **Yunusov U., Nomozova O‘.,
Razzakova N., Sobirova E.
Jabborov U.**

Sahifalovchi: **Umaraliyev Z.**

Dizaynerlar: **Abdullayev L., Sobirov F.**

Web dizayner: **Yakubov O., Alimova Z.**

*Jurnaldagi materiallardan foydalanilganda mualliflik huquqini e’tiborga olgan
holda jurnalga havola berilishi shart.*

*Jurnalga kiritilgan maqola materiallari mazmuni mualliflarning shaxsiy
ilmiy-nazariy yondashuvi va qarashi sifatida talqin qilinadi.*

1940

Nashriyot ro‘yxat raqami № 1043191. 24.09.2021-y.

Bosishga ruxsat etildi: 12.02.2022.

“Times New Roman” garniturası. Qog‘oz bichimi: 60x84 1/16

Nashriyot bosma tabog‘i 7,8.

100000, Toshkent shahri, Mirzo Ulug‘bek tumani,

M.Ismoilıy ko‘chasi 1-G uy.

“SANBOOK EXCLUSIVE PRINT” XK bosmaxonasida chop etildi.

Toshkent, Yangıhayot tumani, 5-qurılısh hududi, 9-uy.